

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

אחרי-קדושים
גליון לב (רפג)

יוצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יאָרק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים וחמש לבריאה

בס"ד עש"ק פ' אחרי מות קדושים השנה תהא שנת מלך המשיח

ת ו כ ן ה ע נ י נ י ם

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ד נגעים אם באים על כפירה בעיקר .....
ד סוף כל ישראל לעשות תשובה .....
ה איסור ישיבה במצרים (בזה"ז) .....
ט אופן התשובה אח צ"ל באופן ששובר הגוף .....
י וגו' בסוף פסוק .....
י במ"ע יש מצוה חיובית ומצוה שלילית .....

ר מ ב ם

י הערות על הרמב"ם (הל' תפלה) .....
יא הערות וציונים על הרמב"ם הל' יסודי התורה .....
יב מילואים למפתח ביאורי הרמב"ם שבלקו"ש .....
יב תיקון טעות בלקו"ש .....
יג ציונים והערות על הרמב"ם והראב"ד .....

נ ג ל ה

יד "ים המלח" .....
טו הסדר בשו"ע אדה"ז .....

ח ס י ד ו ת

טו מחשבה זרה של צדיק גמור .....

ש י ח ו ת

יז המלך מסתפר בכל יום .....
יח מספר ההלכות שחידש הרמב"ם בעצמו .....
יט המ"מ שבגמרא, ודרך הגמ' לקצר בפסוקים (גליון) .....

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

א. בלקו"ש פ' תזו"מ ביאר בארוכה פלוגתת הרמב"ם עם פירש"י עה"ת, בנגעי קרחתו וגבחתו (לאחר שנתקו משח כל השער וכו') דרש"י כתב להדיא קרח הוא טהור הוא, דאינו נדון בנחקין אבל נדון בכל שאר הג' סמניה דעור בשר והן מחי' פשיון ושער לבן. והרמב"ם כתב דשער לבן לא הוי סימן בקרחתו וגבחתו והרא"י מתו"כ "הוא ולא שער לבן".

ומבאר שם בהליקוט דפלוגתתם תלוי' (לפי פנימיות הענינים), בגדר נתקי ראש דלרש"י באה על גסות הרוח, ולהרמב"ם בא על דהלה"ר הביאו לכפור בעיקר, וכו', יעו"ש בארוכה. דגסות הרוח הוה בין אדם לחבירו כמו לה"ר משא"כ כופר בעיקר זה גדר אחר לגמרי דבין אדם למקום.

ולכאורה צריך ביאור בזה דאיך תתאים עם המבואר בארוכה בלקו"ש חכ"כ לתזריע על הסיבה דאין נגעיה בזמן הגלות ועמ"ש אדם כי יהי' בעור בשרו, דלכאורה אדם מורה על שלימות וכו', ויעו"ש בארוכה דכאן מיירי כשהפנימיות שלו טוב ורק החיצוניות רע ולפיכך יש נגע בעור בשרו בחיצוניותו. וכו'. אבל עכ"פ מכל אריכות הנ"ל דנגעים שייכת רק כשהפנימיות שלו כדבעי וכו' צ"ב איך יתאים עם שי' הרמב"ם המבואר לעיל דנתקי ראש באים על העון בין אדם למקום דכפירה בעיקר. ולכאורה אז איך שייך לומר דהוה אז רק נגע בחיצוניותו אם כבר עומד על סוף דרגת כופר בעיקר?!

מ. כהן

- תלמיד בישיבה -

ב. בלקו"ש פ' בחוקותי (תשד"מ) ס"ג מכאר דמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה פ"ז ה"ה "ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והי' כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלקיך ושכ ה' אלקיך וגו'". שיש לומר כוונת הרמב"ם כזה שהתורה הבטיחה שהיהודים יעשו תשובה מצד מציאותם עצמם ובלי שום הכרח צדדי, ז"א על אף שכתוב בפסוק "והי' כי יבאו עליך כל הדברים" ככ"ז עשיית התשובה לא תהי' מצד זה (מצד יסורי הגלות) אלא מצד מציאותם בבחירתם החפשית וכמ"ש ושבת עד ה"א, עכת"ד.

ולא הבנתי: א. אם כוונת הרמב"ם כמ"ש בשיחה מדוע מעתיק הרמב"ם גם את הפסוק "והי' כי יבאו עליך כל הדברים" שמזה משמע שהתשובה תהי' מצד יסורי הגלות, ולא בבחירתם החפשית, הי' לו להעתיק רק את הפסוק ושבת עד ה"א?

ב. בשיחה מבואר שהבטחת התורה היא שהתשובה לא תהי' מצד הכרח של יסורי הגלות אלא בבחירתם החפשית, אך זה גופא קשה דהרי ידוע ההבדל בין ידיעה לגזירה (וכמ"ש הרמב"ם עצמו בפרק הקודם) שידיעה לא מכריחה את האדם אך כשזה בא בדיבור זה בגזירה ואז זה מכריח את האדם. (וכמו שהקשה הרמב"ם בענין 'וקם העם הזה וזנה וגו' שזה גזירה), א"כ כשהתורה מבטיחה שהיהודים יעשו תשובה בסוף גלותן זה לא רק ידיעה אלא זה בא בדיבור ואז זה מכריח את האדם וא"כ איך אפשר לומר שהתשובה תהי' בבחירתם החפשית? (והביאור שכתב הרמב"ם בענין 'וקם העם הזה וזנה" שזה גזירה כללית ולא פרטית, א"א לומר כאן כיון שכאן התורה הבטיחה שכל היהודים יעשו תשובה כי לא ידח ממנו נידח וא"כ זה הבטחה פרטית שמכריח את האדם).

ונראה לבאר (על אף שאינני יודע אם זוהי הכוונה בשיחה) עפמשנ"ת בלקו"ש חל"א עמ' 7 בענין ההבדל בין גאולת מצרים (שאותן הרשעים שלא רצו לצאת ממצרים מתו בשלשת ימי האפילה) ובין גאולה העתידה (שגם אלו שלא ירצו להיגאל הקב"ה יגאל אותם עד שאחד לא ישאר בגלות), שבגאולת מצרים שזה הי' לפני מ"ת הקשר של הקב"ה ליהודים הי' קשר טבעי כמו אב לבן ולא עצמותי, ולכן הי' בכחן של בני"י להתנגד להתקשרות הזאת מצד בחירתם החפשית שבא מעצמותו של האדם שלמעלה מטבעו. משא"כ הגאולה העתידה לא יוכלו בני"י להתנגד להתקשרות עם הקב"ה אף אם ירצו בכך, כיון שממ"ת הקב"ה בחר בבני"י והבחירה היא מצד עצמותו ומהותו, וזה פעל ג"כ שבני"י יבחרו בהקב"ה מצד עצמותם ומהותם וממילא יהודי לא יוכל להתנגד להתקשרות הזאת כיון שזה קשר עצמותי, ומה שעכשיו הוא לא רוצה זה הכל בחיצוניותו אבל בפנימיותו הוא בחר בהקב"ה בבחירתו החפשית, ורק עכשיו זה בהעלם ולעת"ל זה יתגלה כסוף סוף כל היהודים יעשו תשובה אזי תתגלה בחירתו הפנימית של כל יהודי בהקב"ה שבחר בבחירתו החפשית, ועפ"ז ברור על אף שהתשובה עצמה לא תהי' בבחירה חפשית מוחלטת כי הרי התורה הבטיחה שיעשו תשובה וזה מחייב, אך זה מגלה את בחירתו החפשית של כל יהודי שבחר בה' לחלקו ולגורלו.

הרב אברהם אלאשילי

- אה"ק ת"ו -

ג. בלקו"ש חל"ט פ' שופטים (ב') הקשה דהרי פסוק להדיא הוא דכתיב 'ולא ישיב את העם מצרימה וכו' וכך פסק הרמב"ם בספר יד החזקה כהלכות מלכים פ"ה ה"ז, ומסתימת לשונו משמע שהאיסור לגור במצרים הוא אף בזמן הזה, והקשו עליו היראים סימן ש"ט (עיל"ש בהניסמן הערה 6) דהאיך הרמב"ם בעצמו

גר במצרים, ובפרט שעד עצם היום הזה ישנם קהילות במצרים, דזה סותר לפסק הרמב"ם בעצמו.

ובפשטות אפשר ל' כפי שכ' שם דמצינו כו"כ שיטות בזה דהנה הרמב"ם פסק לגבי חיתון עם מצרי 'כשעלה סנחריב וכו' בלבל כל האומות ועירבם זה בזה והגלה אותם ממקומם, ואילו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הואיל ונתערבו וכו' ולפי זה נמצא דכל האיסור הוא בגלל האנשים שהיו שם במצרים, וממילא כשהם התערבו ועתה הם 'אנשים אחרים' שרי בזה"ז לשבת במצרים וא"כ מדוע פסק הרמב"ם (וסתם) שאסור (כיום) לשבת במצרים.

ובעצם הטעם דמתיר כיום ישיבה בארץ מצרים מפני שנתבלבלו הוא דחוק ביותר, דהרי בסוכה דנ"א ע"כ כתוב "אלכסנדריא מ"ט דאי עניש. משום דעברי אהאי קרא דלא תוסיפו לשוב" וא"כ חזינן דאיכא איסור גם בזה"ז, ולא כ' דיש טעם להתיר כיון שנתבלבלו וכו' ובפרט שעפ"י ההלכה משמע מסתימת לשון הרמב"ם שהאיסור דנן חל אף בזה"ז (ועיין בהנסמן בשיחה למטה שכשהר"ם הי' חותם שמו הי' מסיים העובר בכל יום ג' לאוין...).

ואת"ל כסברת הריטב"א ביומא דל"ח. שכל האיסור לשבת במצרים הוא רק בזמן שישראל שרויין על אדמתם, אבל בזה"ז שנגזר עלינו להיות נידחים בכל קצווי ארץ כל חו"ל אחד הוא, ואין איסור אלא שלא לצאת מא"י לחו"ל, זה דחוק טפי דהרי הרמב"ם סתם ולא חילק שכל האיסור הוא רק להבאים מא"י, (ובפרט שרק אח"כ בהלכה ט' כתב הרמב"ם את האיסור לצאת מא"י ומשמע בפשיטות דעד השתא לאו מא"י קמיירי).

והרדכ"ז שם כתב ליישב בדעת הרמב"ם שכל איסור התורה הוא רק לירד ע"מ להשתקע וכפי שכתוב להדיא בירושלמי סנהדרין פ"י "אבל אתה חוזר לסחורה ופרקמטיא וכיבוש הארץ" וכתב הרדכ"ז דכל היורדים ירדו תחילה רק לסחורה ואעפ"י דאח"כ נשתקעו "אין כאן אלא איסורא בעלמא" ומפני טורח המזונות לא חששו לאיסור זה"ו ואמנם כי כן זוהי בפשטות דעת הרמב"ם שכתב "אסור להתישב בה" אלא דאח"כ משמע דאיכא איסור לאו דכתב "ואין לוקין על לאו זה", וממשיך הרדכ"ז והא דהרמב"ם ישב במצרים "י"ל דאנוס הי' עפ"י המלכות שהי' רופא למלך ושרים וכו'", ולכאורה כל דבריו אי"מ מהו האיסור, ומהו "האיסורא בעלמא" הרי כל מה שכתוב בתורה הוא בלאו, ועוד אי"מ מהו ההיתר לישב במצרים בגלל פרנסה והרי היתר זה אינו קיים כלל בדאיכא לאו ומהיכיל תיתי שנגד "איסורא בעלמא" כן יהי' היתר לישב במצרים.

והביאור בכל זה בהקדם תמיהה כללית בעצם דבריו של

הרמב"ם, דלשון הרמב"ם בהתחלה הוא "ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים וכו' הכל אסור להתיישב בה וכו' " דלכאורה מה טעם פתח בההיתר לשכון בכל העולם וסילים באיסור לישב בארץ מצרים ומה תלי הא בהא ועוד צ"ב דאח"כ כתב "בג' מקומות הזהירה תורה לשוב למצרים" ונקט הלשון "לשוב" ובהלכה ח' כתב הלשון "לחזור" ולא כ' לישב או לשכון בה וכן צ"ע מאי קמ"ל הרמב"ם דכתב "ומותר לשכון בכל העולם חוץ וכו' " דה"ז פשיטא שאין איסור לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים דאיכא לאו. וכן צלה"כ סדר ההלכות בהרמב"ם שבהלכה ו' שם עוסק בדיני כיבוש רבים שזהו הקדמה להלכות א"י שכתב הרמב"ם בה"ט ומה טעם הפסיק בהלכה ז' בדיני איסור ישיבה בארץ מצרים ביני לביני?

וההסברה כזה יל"פ עפ"י משנת"ב בקצרה בלקו"ש חל"ט כשיחה שם דבאם מלך כובש את ארץ מצרים עפ"י בל"ד מותר לישב שם (אע"פ ששיבת ארץ מצרים הוא באיסור לאו) מכיון שע"י הכיבוש נהיית ארץ מצרים כארץ ישראל לכל דבר דהיינו שהכיבוש פועל שינוי בארץ, וממילא מתבטל האיסור של הישיבה בארץ מצרים כיון שזה נהי' כ"א"י לכל דבר", ודינים אלו ביאר הרמב"ם כהלכה ו', ולאח"ז ממשיך בה"ז דאעפ"י שישוד הדין של אר"י הוא מצד שזהו המקום שבנ"י יצטרכו להתיישב, וסד"א דמשו"ז אין שום היתר להתיישב בכל ארצות העולם מכיון שזהו המקום שנקבע להם ע"ז קמ"ל דעכ"פ מותר לישב בכל העולם וזה לא בניגוד למה שא"י נקבעה לנו בתור מקום להתיישב, וכן מובן בפשיטות לשובנו של הרמב"ם שבהתחלה כתב בסתמא "חוץ מארץ מצרים" ורק לאח"ז כ' ששיבת ארץ מצרים היא בלאו, והיינו דאיכא ב' דינים א. שסד"א שארץ מצרים נחשבת כחו"ל לענין זה שאין בנ"י מתיישבים במקומם - בא"י ב. ארץ מצרים הוא בלאו מהתורה.

ויסוד הדבר לכאורה אפשר להביא ראי' מדברי הספרי שופטים במש"כ "ולא ישיב את העם מצרימה וכו' והלא דברים ק"ו ומה מצרים שהכרית כרותה עליה עבירה מחזירתם לשם שאר הארצות שאין הכרית כרותה עליהם עאכו"כ" והדבר דורש בליאור מה ענין הכרית שייך לאיסור מצרים, והמפרשים כבר עמדו ע"ז וכתבו דהכרית קאי אהא דכתוב בבראשית פט"ו, יח. "כיום הוא כרת ה' ברית" (ובפרט לגירסת הגר"א שם "ומה מצוה שהכרית כרותה עלי' עבירה מחזירתם לשם וכו' ולכאורה מה הכוונה "מצוה" (לא לשוב למצרים) ה"ז בלאו "מהתורה") ולכן צ"ל דחוץ מהלאו של ישיבה בארץ מצרים ישנו ברית שכרותה לשבת בארץ ישראל ולא במצרים, דהיינו שבדברי הכרית "מונח" ישיבת א"י ולא ישיבה במצרים וע"ד מה שנתבאר בההדרן בש.ז. דבכל הלכה יש אופן החיובי והשלילי, עד"ז בנדו"ד הלאו של איסור ישיבה במצרים הוא באופן השלילי, ודברי הכרית היינו

דמצידי הדין לשבת בא"י נאמר כאן שבאם תתישב במצרים זה הפקעה מדברי הברית לשבת בא"י, ולכן אסור להתישב במצרים.

ובעצם זהו דעת הריטב"א כפשנתב"ל דכתב שכל האיסור הוא רק כשישראל יושבין על אדמתן אבל בזמנה"ז שאני בגלות כל חו"ל אחד הוא והיינו כמש"כ שיסוד ועיקר האיסור מכיון שמקומינו בא"י ולא במצרים לכן "כל חו"ל חד הוא" וה"ה בזה"ז מדסתם הרמב"ם ולא חילק, ומשו"ה כתב הרדב"ז שכיון שהיום ירדו לסחורה אי"ז אלא נגד "איסורא בעלמא" והקשינו הרי כל מה שכתוב בתורה זה לאו ומהו "האיסורא בעלמא" ולדברינו יומתק ביותר, דלהביאור הנ"ל יש איסור לאו על עצם הישיבה במצרים וישנו היבט נוסף שאיסור ישיבה במצרים משום שישיבה במצרים הוא בניגוד לארץ ישראל שזהו מקומינו שנקבע לנו - וזהו ה'איסורא בעלמא" ולכן לצורך פרנסה שרי מכיון שזה לא ישיבה לצורך המקום דהיינו שעיקר ישיבתנו בא"י ולא במצרים - דהיינו שזה לא מקומינו, אלא זה לצרכינו - צורך פרנסה, ובכה"ג ליכא כלל איסור, אבל מצד הלאו מה"ת לא ה"י זה כלל היתר (משום פרנסה) אלולא מש"כ הרדב"ז שכל האיסור הוא לירד לשם ולהשתקע, וכן כתב הרדב"ז בסקמ"ח "דסומכין לישוב במצרים כיון שאין באים להשתקע אלא לגור וכאשר תמצא ידינו נלך לארץ ישראל".

נמצא דכל ההיתר מצד פרנסה לישוב במצרים הוא מצד האיסורא בעלמא אבל מצד הלאו ה"י אסור גם מצד פרנסה משו"ה כתב הרדב"ז דכל האיסור הוא רק להתשקע. (יעוויין בשיחה שם בהערה 15 בסופה דאפ"י לטעם האריז"ל באיסור לשוב למצרים עכ"פ לסחורה שרי. והנה בהערה 6 הביא מש"כ בהיראים שהאיסור הוא רק "בדרך הזה" דהיינו מא"י למצרים, (ולכן ישנו דיון ידוע באחרונים מדוע התורה כתבה את מסעי בני"י מהיכן הלכו ולאן הגיעו, ותירצו דנפק"מ להאיסור לשוב למצרים "בדרך הזה" בלבד). ואמנם צ"ל דהלאו מה"ת הוא רק ב"דרך הזה" לשיטתו אבל מצד "האיסורא בעלמא" שהוא איסור נוסף לשבת בא"י ולא במצרים א"כ אין חילוק היאך ובאיזה דרך אסור לצאת למצרים מכיון שיסוד האיסור נובע מכיון שמקומינו הוא בא"י ולא במצרים ומהיכי תיתי לחלק באיזו דרך אפשר וכו' ובכל גווני איכא איסור. (ולכן הרמב"ם לא חילק).

ובהשקפה שני' אפשר"ל בעומק יותר ללכן הרמב"ם סתם ולא חילק את כל החילוקים שמובאים בדברי המפרשים מכיון שהרמב"ם לא בא להשמיענו שיש איסור ולא מה"ת בלבד לשבת במצרים אלא כפי שנתבאר חודש בדברי הרמב"ם שישנו איסור נוסף שבישיבת א"י מונח איסור ההתיישבות במצרים (ולא שמצרים "בעצם" אסורה, אלא אסורה מפני סיבה צדדית כביכול

שכיון שמקומינו בא"י אין ראוי לשבת במצרים) ולפלי"ז אם כל יסוד הלכה זו ברמב"ם הוא לאשמועינן לאו מה"ת בלבד א"כ יש ואפשר לתת מקום לחילוקים שחילקו הרדב"ז והיראים וכו'... שכל האיסור הוא לפני שסנחריב כלבל או שכל הלאו הוא רק לירד להשתקע אבל לסחורה שרי אבל הרי לדברינו חודש כנאן שיש איסור נוסף שאינו שולל את מצרים מחמת "מצרים", אלא כל האיסור נובע מחמת שמקומינו בא"י וא"כ ה"ה בזה"ז שגם כיום מקומינו בא"י וא"כ אין כלל מקום לחלק שלסחורה שרי, (א"כ מהטעם שנחב"ל שסחורה דוחה "איסורא בעלמא") ואין כלל מקום לחלק שהאיסור אינו קיים לאחרי הבלבול שכלבל סנחריב מכיון שגם אחר הבלבול מקומינו בא"י ולכן הרמב"ם סתם ולא חילק מכיון שהרמב"ם דיבר גם מההיבט של "האיסורא בעלמא", ולכן המסקנא שגם בזה"ז אסור לשבת בארץ מצרים, ואכמ"ל. וההמשך יבא אי"ה.

ולהעיר - דבהערה שם כתב על דברי היראים שלא נזכר חילוק זה ברמב"ם ולפי דבדינו מיושב ביותר, דכל הסיבה לחלק חילוק זה רק באם זה מצד הלאו אבל מצד האיסורא בעלמא אי"ז סיבה לחלק וכנ"ל ולכן הרמב"ם סתם ולא חילק. (ויצויין ללקו"ש חלק ח' עמוד 246 בהנסמן בהגה"ה בד"ה "מצרים").

יוסף יצחק כ"ץ
- תות"ל 885 -

ד. בלקו"ש ח"י"ז ע' 199 הערה 46 מביא בזה"ל: "ונפק"מ גם באופן התשובה שצ"ל באופן ששייך להגוף... וגם לא ע"י סגופים ותעניות ששורבים הגוף... ואולי י"ל שזהו הטעם הפנימי למ"ש אדה"ז הענין ד"אסור לו להרבות בתעניות כו'" באגרת התשובה (פ"ג). וי"ל דמ"ש שם (כנוגע למספר הצומות העודפים על רנ"ב וכו') "יפדה בצדקה" הוא בדוקא (ולא שיכול לפדותם בצדקה). "עכ"ל

היוצא מכ"ז - שמכיון שהחטא שהאדם חטא הוא בגוף על כן צ"ל התיקון ג"כ עם הגוף ולא ע"י ששובר את הגוף בתעניות, ולכן מלכתחילה שיפדה התעניות בכסף שע"ז אינו שובר את הגוף.

ולכאורה צ"ל דלפ"ז מדוע זהו רק בנוגע למספר הצומות העודפים על רנ"ב דהרי ה"ל לכאורה צ"ל כן גם ברנ"ב צומות שמלכתחילה יפדה בצדקה כדי שהתיקון שלו בתשובתו לא יהי' באופן של שבירת הגוף?

וגם צ"ל דאיך ענין זה - שיפדה בצדקה שהוא בדוקא - משמע באגה"ת פ"ג דהלא הלשון שם "יפדה בצדקה כנ"ל. אי לא מצי לצעורי נפשי' כנ"ל" משמע שאם כן מצי לצעורי נפשי'

שיצער עצמו? וכן בסוף הפרק שמביא טעם למה שצריך להרבות בצדקה. מחמת חלישות הדור דלא מצי לצעורי נפשם כולי האי. משמע שזו הסיבה העיקרית וא"כ איך משמע שזה בדוקא?

שאל משה אליטוב

- ישיבת חב"ד צפת ת"ו -

ה. במכ' ק' מיום שלישי י"א ניסן נד' וזלה"ק: - הליכה פון אלט'ן רבי'ן מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ גו'. ומצויין שם לתהלים עג, כה.

ולהעיר שזה סוף פסוק ומה מקום ל"גו'".

אבל ראה כזה במס' סנהדרין (צב, ב.) ושלטנ' עם דר ודר "וגו'" (מדניאל ג, לג.) וגם שם זה סוף פסוק.

וצ"ע מהנד' בהערות ותיקונים לתניא לדף לח, א. קטז, א.

א' התמימים

- תות"ל 770 -

ו. בהדרן על הרמב"ם מבאר מס"ב ואילך שבכל מצוה ישנה שני קיומים ופעולות. (א) פעולה חיובית. (ב) שלילית יעו"ש בארוכה.

ולהעיר מספר השיחות ה'תש"ד. ע' 33 שכותב וז"ל: אין יעדער מצוה איז פאראן די עשה פון די מצוה וואס און ווי מען באדארף טאן די מצוה וואס מען טאר ניט טאן, אין דער מצוה פון ולמדתם את בניכם, איז אויך פאראן א מ"ע און מל"ת, די מל"ת פון ולמדתם... וגו' איז אז מען טאר ניט געבין די קינדער צו... אוכלי טריפות... אין די מ"ע פון ולמדתם... וגו' איז אז מען באדארף געבין די קינדער א כשר'ן חינוך... וכו' עכ"ל.

הרי שבכל מצות עשה יש בקיומה מ"ע ומל"ת ובאותיות ההדרן קיום שלילי וחיובי וכנ"ל, ובאתי להעיר.

נחמי' גרין

- ברוקלין נ.י. -

ר מ ב " ם

ז. כמה הערות ברמב"ם ונו"כ בד"א:

(א) בפ"א ה"א מהל' יסודי התורה: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון" ובכס"מ: "מלת שם שכתב

כאן רבינו אינו מורה על מקום... ודומה לזה מ"ש בפרק ג' מהל' תשובה... ובפרק ה' מהל' תעניות". ולהעיר מעוד דוגמא: מהל' תפלה (שלפני הל' תעניות) פ"א הי"ד: "אם מכרו ס"ת אין לוקחים בדמיו אלא ס"ת אחר שאין שם קדושה למעלה מקדושת ס"ת". וכך בהל' ס"ת פ"ז הי"ד (לפי כת"י אוקספורד - מהדורת חיימסון): "ואין בהן קדושת ס"ת התם".

ב) מצינו שינויים ברמב"ם לגבי אמירת (פסוק) "אשרי יושבי ביתך" בתפילת מנחה, דכפ"ז מהל' תפילה הי"ח (בנוגע לתפילת היחיד): "ובתפלת המנחה מתחיל לקרא תהלה לדוד", ובפ"ט הי"ח (בנוגע לתפילת הציבור בחול): "במנחה אומר הש"ץ אשרי יושבי ביתך וכו' תהלה לדוד וכו'", ובפ"ט הי"ג (בנוגע לתפילת הציבור בשבת): "קורא תהלה לדוד". דרק במנחה דחול ובציבור אומרים "אשרי יושבי ביתך וכו'".

ג) להעיר שבהל' תפילה פ"ב הי"ב כשמפרט הרמב"ם הימים שמפטרים בהם, אינו מזכיר שמפטרים בת"צ.

ד) הערה כללית: ישנם ברכות וכו' שהרמב"ם מעתיק את כל הנוסח בפנים הספר, ויש שכותב רק את התיבות הראשונות וסומך על "סדר תפלות" שבסוף ספרו.

ה) בהל' תפילה פ"ג הי"ב: "לפליכך יש שבתות שקורין שחרית שני סדרין כגון אשה כל תזריע וזאת תהי' תורת המצורע" להעיר שלא הביא הסדרת דויק"פ (שלפני תזו"מ).

הרב ב. אהרונסון
- ברוקלין נ.י. -

ח. ברמב"ם הל' יסודי התורה פ"א ה"א: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שכיניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לבדו יהי' מצוי ולא יבטל הוא לבטולם שכל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם".

יש לציין לפיה"מ סנהדרין הקדמה לפרק חלק קטע המתחיל יסוד הא': "היסוד הא' מציאות הכורא ישתבח והוא שיש שם מצוי בשלמות אופני המציאות והוא עלת מציאות כל הנמצאים וכו' קיום מציאותם, וממנו נמשך להם הקיום. ואלו נתאר סילוק מציאותו כי אז בטלה מציאות כל נמצא ולא ישרו קיימים במציאות, ואילו נתאר סילוק כל הנמצאים זולתו כי אז לא תבטל מציאותו יתעלה. ולא תחסר. כי הוא יתעלה בלתי זקוק במציאותו לזולתו".

ועיין ב"הדרן" הע' 13 "דוחק גדול לפרש שמוסיף
 בזה דגם לאחר שנמצאו הנמצאים - באם לא יהי' מצוי תבטל
 מציאותם (דלא כפעולת בני"א) וכמו שהאריך במו"נ ח"א ס"פ סט.
 (וראה ג"כ תני' ח"ב פ"ב) ראה "פירוש" לרמב"ם כאן ה"ג -
 כי כאן (משא"כ בפיה"מ סנה' ר"פ ל' יסוד הא') הרי מדובר
 שאינו יכול להמצאות (ולא - להתקיים וכיו"ב) - היינו
 התחלת התהוות הנמצאים" וצ"ע (שהרי לכאורה גם בפיה"מ
 מדובר אודות התחלת התהוות הנמצאים).

ועכ"פ אינו מובן מ"ש בציונים לרמב"ם שצינינו למו"נ
 פס"א ולא לפיה"מ סנהדרין הנ"ל. וראה גם לקו"ש ח"י ע'
 257 שכתב שכוונת הרמב"ם כאן הוא כמו"נ וצ"ע.

כה"ב ציינו לח"ב פ"ל בסופו ול"מ שם (אף שכך ציין גם
 הרב קאפח בהע' 17 שם) גם מה שצינינו לח"א פ"ס אינו מובן.

כה"ג ציינו למו"נ ח"ב פע"ב בסופו ואינו שם כ"א .
 בהערות קאפח שם הע' 85.

בה"ז "והואיל ואינו גוף לא יארעו לו מאורעות הגוף
 וכו'" באריכות לקמן הי"א ובפיה"מ סנהדרין פ"י היסוד הג'.
 בה"ט הציון למו"נ ח"א פ"ג ופמ"ו לכאורה אינו שיך
 לכאן.

בהי"א "וכיון שנתברר שאינו גוף וגוויל וכו'" פיה"מ
 סנהדרין פ"י היסוד הג', ושם פירש תיבת "ועיפולי" (שנדחק
 בו בעל הפירוש) על נכון.

פ"ב הי"א "וביאור כל העיקרים וכו'" פיה"מ חגיגה פ"ב
 מ"א.

* * *

מילואים למפתח ביאורי הרמב"ם שבלקו"ש.

הקדמת הרמב"ם: "כל המצוות שניתנו בפ"י ניתנו... זו
 ...תושבע"פ"; שינוי דרשה זו מכמו שכתוב בגמ' - יגדיל
 תורה (ירושלים) גליון ב (כו).

הלכות ת"ת פ"ז וה"ז וה"ט: - בכמה מתירין את הנידוי -
 הערות וביאורים פ' מטות תשד"מ בתחילתו.

הלכות טוען ונטען פ"ח ה"ט-י: - אין ע"ז מקור -
 שיחת ז' אדר ש.ז.

* * *

בלקו"ש פ' יתרו הערה 55 צויין "הדרן הנ"ל הערה 5

ובהשמה ללקו"ש הנ"ל (בסוף לקו"ש פ' משפטים) צולין שצ"ל
 "הדרן (הנ"ל הע' 5) הערה 76". ולכאורה צ"ל הע' 67 (בהדרן
 שי"ל ל"א ניסן הוא בהע' 75 ובסכ"ט באריכות).

יוסף יצחק קעלער

- תלמיד בישיבה -

ט. מראי מקומות וציונים להרמב"ם.

הלכות ברכות א, א.

"מצות עשה אחת": סהמ"צ מ"ע יט. סמ"ג עשין כז. א
 חינוך מצוה ת"ל, זוהר הרקיע עשין כ-כא. מצוה זו מבואר
 ע"פ חסידות בתו"א ו, א. יח, ב. ובביאוריו באוה"ת בראשית.

"אחת": ראה בזוהר הרקיע שם שכתב שבחולין פז, א
 מפורש דארבע ברכות אינן אלא מצוה אחת, וראה בפירוש הר"י
 פערלא בפהמ"צ לרס"ג עשה ל' שהאריך בזה.

"אחר אכילה": מכלתא בא פט"ז, ברייתא ברכות מח, ב.
 תוספתא ברכות רפ"ו. ירושלמי ברכות פ"ז ה"א.

"אחר אכילת מזון": ראה בספר הבתים שערי ברכות שער
 ראשון סעי' א' שמביא הלשון. "אלא על אכילת לחם"

ראה ברכות מד, א. ושם לז, ב. ועי' תוספתא ברכות
 פ"ד ה"ז ירושלמי ברכות פ"ו ה"א.

"ומדברי סופרים אכל אפילו כזית מברך אחריו": ראה
 השגות הראב"ד לקמן פ"ה הט"ו יראים השלם סי' רנג והראב"ד
 בהשגותיו לספר המאור ברכות כ, ב. שהאוכל כזית חליב בברכת
 המזון מן התורה.

פרק א הלכה יא "והוא שיהי' המברך חליב באותה ברכה":
 בספר הבתים מוסף בלשון הרמב"ם: מן התורה.

"עד שיענה": בספר הבתים כתב ע"ז: ויש מי שבאר מה
 שכתב עד שיענה אמן [ראה כסף משנה], ואם ענה אמן יצא שכל
 העונה אמן הרי הוא כמברך. ויש מי שבאר עד שיענה מה שהם
 אומרים. כתב הראב"ד אע"פ שהשומע כעונה, אין ראוי לפטור
 עצמו בשמועה לכד, ונראין דבריו.

פרק א הלכה יד "אמן חטופה": בספר הבתים כתב:
 "והראב"ד באר חטופה שיענה אמן קודם שישלים המברך ברכה",
 ובערוך ערך אמן כתב כן בשם רב כהן צדק גאון.

"וכל מי שלא שמע את הברכה שהוא חליב בה לא יענה אמן":
 בספר הבתים כתב: "כתב הראב"ד שאם יודע מה הוא עונה",
 וכ"כ בספר המכתם ובמאירי בברכות בשם הראב"ד.

פרק ג' הלכה יג "ובשבתות וימים טובים אומר בברכה זו בכללה מעין קדושת היום כדרך שמזכיר בברכת המזון":
 ראה דברי הראב"ד מובא כמעט בכל הראשונים כמו בהשלמה, מאורות, המכתם, וברשב"א ובמאירי ועוד בשבת אומר והעלנו בתוכה ונחמנו בה בשבת קדש, וביום טוב אומר ושמחנו במועדי קדש. ובראשי חדשים אומר והעלה זכרוננו לפניך בר בראשי חדשך בא"י על הארץ ועל המחיה, כ"כ בהבתים. שערי ברכות שער תשיעי.

פרק ד הלכה א "כל המברך...או ברכה אחת מעין שלש צריך לברך אותה במקום שאכל": ראה השגת הראב"ד על הרז"ה בפסחים קא, ב. ובמאורות בפסחים שם.

ראה בספר הבתים שכתב שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף בפסחים, ולא כמו שכתב הכסף משנה, שהרמב"ם סובר כהרשב"ם ע"ש.

שם הלכה ז השגת הראב"ד "לא אמרו...": ראה בכסף משנה שמקורו מפסחים קכ, ב גבי מצה.

שם הלכה ט "אבל מברכין...הטוב והמטיב": בהמכתם ברכות מב, א מביא בשם הראב"ד שעל כל הדברים מברכין הטוב והמטיב בין בסעודה בין שלא בסעודה, וכ"כ בספר הבתים בשמו.

פרק ח הלכה ב "שהיה חושש בגרונו": כן פסק הרי"ף והרא"ש, ורוב הראשונים, וראה בטור או"ח סי' רב בשם בה"ג.

שם הלכה ד "דבש תמרים מברכין עליו תחלה שהכל": ראה ברשב"א ובמאירי ברכות לח, כ בשם הראב"ד שלא אמרו בדבש תמרים מברך עליו שהכל אלא באותו הזב מעצמו, אבל אם כתשו והוציא ממנו משקה עיקר הפרי הוא ומברך עליו בורא פרי העץ, וכ"כ הטור סי' רה בשם אהרן הרב ר' יחיאל.

שם הלכה ה "כל הגאונים אומרים": בעל הלכות גדולות מובא בתוס' לו, ב.

שם הלכה טו "שתה לין ואכל תמרים ואכל תבשיל": בספר הבתים שערי ברכות שער תשיעי כתב: "כתב הראב"ד מי שאכל שני מיני וברך ברכה אחת מעין שלש על אחד מהם ולא נתכוין לברך [אלא] על אותו דבר לבד אינו פוטר המין האחר, וצריך לברך על השני ברכה אחת מעין שלש, ואע"פ שברכה אחת לשניהם, כגון סולת ומעשה קדרה או פת הבאה בכסנין". עכ"ל.

הרב אהרן חיטריק
 - ברוקלין נ.י. -

ג ל ה

י. בביאור הרד"ל על פרקי דר' אליעזר פרק י"ח בהגהות אות

ה' כתב והרמב"ם פ"ב מהלכות ציצית ה"ב כתב שהוא מצוי בים המלח וכן כתב אחריו הסמ"ג וספר החינוך ולא ידעתי היכן מצא זה והרי לפי מה שכתב במגילה דף ה' שחלזון הוא בנחלת זבולון וכן בספרי וכמ"ש בפנים, אי"כ ודאי אי"א לומר שהוא בים המלח וכו', ואפשר ט"ס הוא וצ"ל בים הגדול ע"ש ומסיק ולכן קרוב להגיה בדברי הרמב"ם ים הגדול במקום ים המלח.

עיינן בסוף פירוש המשניות להרמב"ם שכתב וז"ל ומהם ענינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח" ע"ש ומזה פשוט שהרמב"ם קורא לים הגדול ים המלח ואין צורך להגיה וכן מצאתי כתובת הרמב"ם הוצאת מ"ג ירושלים סי' רס"ד אין הפרש בין ההליכה בימים המלוחים ובין אלו הנהרות שמימיהם מרובים.

הרב יוסף היילפרין
- מנשטר אנגלי -

יא. בשלחן ערוך אדמו"ר הזקן מהדו"ב סימן א סעיף ב-ג מביא ע"ד לקום בחצות הלילה ואת מעלתו ואח"כ בסעיף ח' ממשיך מתי זמן חצות הלילה ומסעיף ד-ז הוא מדבר על ענין אחר בכלל ועפ"ז קשה מדוע אדמו"ר הזקן לא ממשיך לאחר סעיף ג' ע"ד זמן חצות ששם זה מסתלים משא"כ כאן איך נכנס שוב ענין חצות שכבר סימננו לעיל ובערוך השלחן סימן א' סעיף כ"א מביא הכל בהמשך אחד ענין קימת חצות ומעלתו וזמנו?

ועוד קשה מדוע הוא מחלק בין סעיף ב-ג מאחר שזה דבר אחד ממש ובערוך השלחן הוא מביא זאת בסימן אחד כולל זמן חצות?

מנחם ירקוני
- ברוקלין נ.י. -

ח ס י ד ו ת

יב. בלקו"ת במדבר ד"ה מה טובו פ"ד (ע' עד, ב.) כתוב וז"ל: "והתשובה הג' היא של כח' נשמה ולכן צריך לשוב יותר מעומק הלב כי נפילתו גדולה משניהם. וכמו שאמר הה"מ נ"ע שהמ"ז של צדיקים גמורים פוגמים יותר מעונות חמורות של הע"ה וזהו וסביביו נשערה מאד כו'..." עכ"ל.

והנה בהשקפה שטחית לכאורה יש לשאול הרי ידוע מש"כ רבינו הזקן כתניא פכ"ח אודות צדיקים "שאינן נופלים להם מחשבות זרות שלהם כ"א משל אחרים", וכדי - שע"ז יהי' העלאת המדות של המחשבה זרה. ומבארים בזה (שיעורים בספר

התניא, ועוד) שהמחשבה זרה אצל הצדיק הוא רק בחי' ה"אותיות" של המחשבה, בלי שום רגש והתפעלות כלל וכלל; וכמובן בפשטות דהרי צדיק אין לו רע כו' ובפרט צדיק וכידוע. ובא"כ מהו הפי' בלקו"ת שם שהמ"ז של צדיקים גמורים פוגמים כו', הרי אין בזה רע כלל - דמדובר אודות צדיק (גמור); ואדרבה לכאורה הרי"ז רק ענין ועבודה נעלה - ועד כדי כך שרק צדיק שינך אלי', וכמבואר בתניא שם? (ועי' בתניא שם בצירוף מ"מ ליקוט פירושים ב' ע' תקלג, שמביא מש"כ בלקו"ת שם - ולכאורה כדלק' אין ביניהם שייכות.)

אבל באמת כבר העיר עדכ"ז - ומבאר - בד"ה שובה תשמ"א, דמסביר מש"כ בלקו"ת שם שצדיק צריך לעשות תשובה - דסוד מרע ג"כ, וז"ל (במאמרים תשמ"א ע' 17-18): "וצריך להבין והרי באציל... כתיב לא יגורך רע. ומכיון שהתשובה דצדיקים היא אל האלקים אשר נתנה. למע' מבחי' בראחה יצרתה נפחתה בי (בי"ע), ולמע' גם מבחי' שנתת בי (אציל), איך יתכן אצלם ענין התשובה דסוד מרע. והגם שכל מי שהוא במדריגה נעלית יותר, גם ענין היותר קל הוא פגם, ועי' מארז"ל כל ת"ח שנמצא רבב על בגדו כו', ועד שהוא פגם גדול יותר מעוונות חמורים של ע"ה... עדיין אי"מ כי כל הנ"ל הוא כשיש רבב בדקות עכ"פ משא"כ בנדו"ד, הרי בצדיקים גמורים אין שינך ענין הרע כלל, גם לא בדקות דדקות, וכנ"ל שבאציל לא יגורך רע. והענין הוא, דהנה ארז"ל מאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו' כי בפני המלך צריך להיות בכתלית הביטול, וכמחוג במחוג קמי מלכא הוא מתראה למציאות בפני המלך. ומזה מובן, שגם כשהוא עובד את הוי' אבל עבודתו היא בבחי' מציאות, הוא דוגמת מחוי במחוג קמי מלכא ח"ו. ועפ"ז יובן איך שגם בצדיקים גמורים שינך ענין התשובה דסוד מרע, כי מכיון שגם כשהוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים אינו בטל במציאות לגמרי רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו (יש מי שאוהב ויש מי שירא) כמבואר בתניא, הרי נמצא שהקבלת עול מלכות שמים שלו אינה בתכלית השלימות ולגבי מדריגתו הוא כמו פריקת עול. ולכן גם בצ"ג צ"ל התשובה דסוד מרע. עכ"ל. עי"ש. (ועי' עד"ז בלקו"ש ח"ט האזינו ביאור ארוך במש"כ בכתבי האריז"ל ש"כל מי שאינו בוכה בעשיל"ת אין נשמחו שלימה" - כולל צ"ג. עי"ש ע' 210).

ועפ"ז יובן דמש"כ בלקו"ת הנ"ל בשם המגיד מדובר אודות מחשבה כזו שלגבי מדריגתו של הצדיק גמור נחשבת כ"ז כ"זרה" כו' ובקדושה גופא (ולהעיר מסיפור הידוע שבסה"ש תשי"א ע' 28 וז"ל: "הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש פלעגט בלאזן א תרועה 42 טרומייטן... הר"ר יצחק יואל ראפאלאוויטש, דער קרעמענטשטוגער רב איז געווען בשעת מען האט געבלאזן ביי

מהרש"ן 42 טרומינטך, האט ער נישט פארשטאנען פאר וואס, האט ער געטראכט ער וועט אריינגיין און פרעגן ביי מהר"ש דעם טעם, ער האט קיינעם ניט אויסגעזאגט וועגן דעם. ווען ער איז אריין אויף יחידות צו מהר"ש, האט אים מהר"ש געזאגט: וואס מיינסטו אז מחשבה זרות הייסט נאר שטותים והבלים, ווען מען טראכט וואס מען דארף ניט אפילו אין קדושה הייסט דאס אויך מח"ז" (עכ"ל.), משא"כ בתניא שם הכוונה במח"ז הוא כמובן הרגיל (ואפ"י לאו "הרהורי תאוות" ורק "שאר מח"ז" כמש"כ שם - דהפי' בזה הוא סתם מחשבה של שטותים והבלים - עניני עולם - שבעצם אין בהם איסור, מ"מ בשעת העבודה בתורה או בתפלה, הם זרות כו'), ומח"ז כאלו אין נופלים בצדיקים משלהם כ"א משל אחרים.

ומסתבר לומר ככל הנ"ל, ולא שמה שאמר המגיד שהמ"ז של צדיקים גמורים כו' הוא משל אחרים, ואפ"י באופן דנאמר שהצד מה שנמצא באחרים - נמצא זה ג"כ אצל הצדיק בדקות וכו', (וע"ד הידוע דצדיק תפוס בעון הדור - עלי' באגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שעט, או ע"ד המבואר בדרך מצותיך מצות אהבת ישראל ע' 56 אודות האריז"ל שאמר כל פרטי הוידוים עיי"ש); דלפי"ז, הרי עאכו"כ שהעונוה חמורים של ע"ה פועלים ג"כ על הצדיק, ובא"כ מה יהי' הפי' במה שאמר המגיד, שהמ"ז של צ"ג - שהם מצד מה שנמצא באחרים פוגמים יותר מעוונות חמורים של ע"ה - והרי הם פועלים ג"כ על הצדיק, וצריך לתקנם ג"כ וכו'. אלא הפי' הוא כדלעיל. ואיכמ"ל.

ולשלמות הענין ראה סה"מ תקס"ב ח"א ע' רלה-ו, והמשך תרע"ב ח"ג ע' א'שיז.

י.ע.

- תות"ל 770 -

ש ל ח ו ת

יג. בהתוועדות דשבת הגדול דן כ"ק אד"ש בהך דמלך אין רואים אותו כשהוא מסתפר, בכדי שתהא אימתו עליך, ולאידך "מלך ביפיו תחזינה עיניך", ובגלל כך חייב להסתפר בכ"י. וא"כ השאלה, מי סיפר המלך. במלכים האחרונים י"ל שסיפר אותו ישראל שהי' תחת ממשלת מלך ישראל האחר שהי' בימיו, או שלקחו גוי שלא נשתעבד, אבל במשה רבינו, שהי' ג"כ מלך, ולא הי' אז עוד מלך, וגם לא מסתבר כלל שהי' נכנס גוי אל תוך הענן, א"כ הקושיא במקומה עומדת. ע"כ תוה"ד ע"ז באורך.

ולכאורה יש ליישב ע"פ מה שנתבאר בהא דמותר לאדם

להרביע בהמתו כמכחול בשפופרת, אע"פ שאסור להסתכל בבהמות כו' כשנזקקו זב"ז, כיון שבמלאכתו הוא עסוק, ע"כ אינו בא לידי הרהור (ע' ש"ע אהע"ז סי' כ"ג ס"ד). וה"ה לענין הספר כאן, שלא יבא לזלזל באימת המלך בעת שמספר ראשו, כיון דבמלאכתו הוא עסוק.

ועוד יש להוסיף, ע"פ מ"ש בשו"ע או"ח סי' תל"ה, בבודק חמץ בתוך המועד, שאין לחוש שמא ישכח ויאכלנו, "שהרי כל עצמו אינו מחזר אחריו אלא כדי לבערו מן העולם, ואיך ישכח איסורו ויאכלנו". (לשון אדה"ז שם). וה"ה והוא הטעם הכא, דמטרת "מלך ביפיו גו'", ה"ה למען כבודו (כולל אימתו). וא"כ כשעסוק בהגדלת כבודו של מלך, אין לחוש כלל שברגע זה יבוא לזלזל בו. וסיבה נוספת, שהרי הספר מוטל באימה, שמא יקלקל בעבודתו, ונמצא מתחייב בנפשו ח"ו, אם יתבזה המלך על ידו, ואימה מסלק הרהור במכ"ש מעסק מלאכה הנ"ל, וק"ל*.

הרב לוי יצחק ראסקין
- לוונדון אנגלי' -

יד. בהתוועדות ש"פ שמניח (הנחה אידיש סנ"ה) - ועד"ז בקיצור בשיחת אחש"פ - ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א הקשר דתתן 850 להרמב"ם, דאין לומר הכוונה שהוא בזה שהרמב"ם חידש ונתן ההלכות, כי ההלכות ד"יראה לי" הם מתי מספר. עיי"ש בפרטיות.

ויש להעיר דראיתי רושמי רשומות דיותר ממאה פעמים כתב הרמב"ם בספרו "יראה לי".

והנני מעתיק כאן מה שראיתי רושמים: הל' מזוזה פ"ו, ה"ה; הל' שבת פ"ו, ה"י"ח; הל' עירובין פ"ח, ה"י; הל' קדוש החודש פ"ג, ה"י"ח; פ"ד, ה"ט"ז; הל' אישות פ"ד, ה"י"ט; פכ"ב, ה"י"ט; הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"י"ח; פט"ו, הכ"ז; הל' יבום וחליצה פ"ח, ה"ד; פ"ז, ה"י; הל' מאכלות אסורות פ"ג, ה"ז והט"ז; פ"ז, ה"ט"ז; פ"י, ה"ט"ו וה"י"ח; ז"א, ה"י"ט; פ"ג, ה"י"א ו"י"ב; פ"ד, ה"י; ט"ו ה"י"ב וכו'; פט"ז, ה"ט; הל' שחיטה פ"ח, הכ"ב; פ"י, ה"ו; הל' שבועות פ"ד ה"ד; פ"ח, ה"ט"ז; הל' נזירות פ"ז, ה"ח; הל' ערכין וחרמין פ"ו, ה"י"א;

(*) וראה גליון כ"ט סי' יב שכבר כתבו עד"ז.

הל' מתנות ענילים פ"א, ה"ד; הל' תרומות פ"א, הכ"ו; פ"ב, ה"ו; פ"ט, ה"י; הל' מעשר פ"א, ה"י; פ"ד, ה"ב; פ"א, ה"ו; הל' מעשר שני פ"א, ה"ג וה"ד; הל' בכורים פ"ב, ה"ט; פ"י פ"י, ה"ז; הל' שמיטה ויובל פ"ג, ה"א; הל' כלי המקדש פ"ג, ה"ח; הל' ביאת מקדש פ"א, ה"ו; פ"ג, ה"ז; פ"ט, ה"ד; הל' איסורי מזבח פ"ב, ה"ח; פ"ג, ה"ז; הל' מעשה הקרבנות פ"ג, ה"ו; פ"ו, ה"ט; פ"ג, ה"ח; הל' פסולי המוקדשין פ"ה, ה"ז; פ"ט, ה"ג; הל' מעילה פ"א, ה"ז; פ"ו, ה"ה; הל' שגגות פ"ו, ה"ט; פ"ז, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פ"א, ה"ב; הל' מחוסרי כפרה פ"ג, ה"ו; הל' תמורה פ"ד, ה"ג; הל' טומאת מת פ"א, ה"כ, ה"ג וה"א; פ"ג, ה"ג; נ פכ"ב, ה"ב; הל' טומאת צרעת פ"ב, ה"ט; הל' מטמאי משכב ומושב פ"ח, ה"א; הל' אבות הטומאה פ"א, ה"ה; פ"ד, ה"ד; הל' כלים פ"א, ה"ד; הל' מקואות פ"ב, ה"ו; הל' נזקי ממון פ"י, ה"ד; הל' גזלה ואבדה פ"ז, ה"א; הל' חובל ומזיק פ"ב, ה"ח; פ"ח, ה"א; הל' רוצח ושמירת נפש פ"ב, ה"ד; פ"ג, ה"ז; הל' מכירה פ"ו, ה"ד; פ"ג, ה"ט, ה"א וה"ח; פכ"א, ה"י; פכ"ט, ה"א; הל' שכנים פ"ג, ה"ד; הל' שלוחין ושותפין פ"ה, ה"י; פ"ו, ה"ד; פ"ז, ה"א; הל' עבדים פ"ד, ה"י; הל' שכירות פ"ב, ה"ג; הל' טוען ונטען פ"א, ה"ג; הל' נחלות פ"ד, ה"ב; פ"ו, ה"י; הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג; הל' עדות פ"ז, ה"ה; הל' ממרים פ"ו, ה"ג; ה' אבל פ"ב, ה"ה פ"ט, ה"ב; הל' מלכים פ"ה, ה"ח; פ"ט, ה"א; פ"י, ה"י וה"ב; וראה בהל' אישות פ"ט, הכ"א, שכתב: וכן אני אומר וכו' ע"ש ובהל' נערה בתולה פ"ב, ה"ז, שכתב: אני אומר כו'.

אמנם מובן דלגבי ריבוי ההלכות שבהרמב"ם (דהרי ישנו אלף פרקים, ובכל פרק כמה וכמה "הלכות", ובכל הלכה כמה וכמה דינים וכו'), הרי גם יותר ממאה ה"ר"ז "מתל מספר".

הרב ב.ט. אליהו

- ברקלין נ.י. -

טו. בהתוועדות דליל שמח"ת דובר אודות המזמור למנצח על השמינית שאמרו הלויים בשמ"ע האם הוא קפיטל ח' או קפיטל יב, ונתבאר אודות המראי מקומות שבגמ' שנתוסף אחר כך. ובגליון ה' אות ט' העיר הרב א.ל.ב. גערליצקי מס' משען למים וכן העיר שם שדרך הגמ' לקצר בפסוקים עייש"ב.

ויש להעיר מסיני ספר היובל עמ' רכו ואילך במאמרו של הרב רובין מרגליות "ציוני הפסוקים בתלמוד ובמדרש" שציון כמה וכמה מקומות שהציון בתורה אור להפסוק משובש.

ושם הביא ג"כ כמה מקומות שלפי הנוסח של הפסוק
 אצלינו בגמ' הרי ע"כ הוא כמ"ש התורה אור משא"כ לפי
 נוסחאות אחרות של נוסח הפסוק בגמ' הכוונה לפסוק אחר וכן
 מוכרח מהענין, יעזיש"ב.

כמו"כ הביא שם כמה מקומות שבהשקפה ראשונה אינו
 נראה שיש כאן הבאה מפסוק. אמנם אחרי העיון יראה שכן הוא
 (ולדוגמא בירושלמי סנהדרין פ"א ה"א "מהו חותמו של הקב"ה
 ר' ביבי בשם ר' ראובן אמת, מהו אמת, א"ר בון שהוא אלקים
 חיים ומלך עולם"). (ועיין לקו"ש חט"ז ע' 492 וגלגון יא (עז))
 ובפני משה שם נדחק לבאר את הירושלמי אמנם באמת הכוונה
 כאן לפסוק בירמיה' (קפיטל י') "וה' אלקים אמת הוא אלקים
 חיים ומלך עולם".

וכמו"כ בגמ' חגיגה דף ב' ע"א "שנאמר יראה יראה כדרך
 שבא לראות כך בא ליראות", וברש"י ותוס' ושאר מפרשים שם
 פירשו שהכוונה שיש קרי באופן אחד וכתוב באופן שני אמנם
 הרב הנ"ל פירש שהכוונה שיש כאן שני פסוקים פסוק א'
 "יראה כל זכורך אל פני האדון ה'" ופסוק ב' "יראה כל
 זכורך את פני האדון ה'" ודרשו שכשם שבא לראות את פני ה'
 כך בא ליראות אל פני ה').

ועפ"ז יתכן שגם כאן ה' כתוב למנצח בנגינות וגו'
 וא' המעתיקים שינה את לשון הפסוק עפ"י הבנתו שהכוונה
 למזמור אחר או שמלכתחלה ה' כתוב למנצח וגו' על השמינית
 וכיו"ב.

יוסף יצחק קעלער
 - תלמיד בישיבה -

לזכותו ולזכות
בני משפחתו שיחיו

נרפס ע"י
א' מאנ"ש שיחי'